

է, որ շատ զարմանալի տեսք մը ունի : Եւ այրին բոլոր պատերը ձեւացած են պազալթի բիւրեղներէ, որոնց բարձրութիւնը 19 մետր է . անոնց քովերն ալ անթիւ մանր սիւնակներ կան, ինչպէս պատկերին մէջն ալ կը տեսնես . ծովուն ջուրը այրին մէջ մտած է 300 ոտնաչափ ընդարձակութեամբ, որ ամէն մէկ արեւներուն զարնուածքէն ու հովերուն փչուածքէն ահաւոր արձագանգ կուտայ կ'ըսեն ճամբորդները :

ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Սիջատներու և զանազան ճանձերու վրայ :

ՍԻՋԱՏ կ'ըսուին ան մանր կենդանիներն որ իրենց մարմինը երկու իրեք կտորէ է՝ մէկմէկու հետ բարակ ջղերով կապած : Երոնք իրենց կշտին վերայի ծակերովը շունչ կ'առնեն կուտան : Առնակներն ոսկորով պատած է, և ոմանք ոտուրներէն զատ թւեր ալ ունին : Բնէնքն ալ ոչ ըղեղ ունին, ոչ քիթ, և ոչ աչքի թարթիչ : Բերաննին սովորաբար իրենց գլխուն տակն է . իսկ ծամելիքը բերնին երկու կողմէն է, մէջն ալ ակռայի պէս մներ ու լեզու : Սիրտ ու շնչերակ չունին :

Սամուկներէն ու մէկքանի անթւ ճճիներէն զատ, գրեթէ ամէն միջատները փոխակերպութիւն ունին իրենց կեանքին իրեք միջոցին մէջ : Սովորաբար կեանքերնին այնչափ կարճ է որ ծերերը քիչ կ'ըլլայ որ իրենց ձագերը տեսնեն . անոր համար ոչ չորքոտանեաց պէս կաթ ունին, ոչ ալ թռչուններուն պէս իրենց հակըթին վրայ թռչտ կը նստին : Սմանք իրենց հակըթի ծառի կեղևներուն վրայ կ'ածեն, քովն ալ կերակուր կը պատրաստեն . շատը կան որ կենդանեաց վրայ կը ձգեն իրենց հակըթի, շատն ալ լճացեալ ջրերու երեսը :

Հակըթէն ելածին պէս միջատը

թրթուր կ'ըլլայ . ան միջոցին խիստ շատակեր է . ետքը հարսնէկ' կ'ըլլայ, ու ամենևին կերակուր չուտեր . թէպէտ մէկ քանի տեսակը կայ որ կ'ուտեն : Սատարեալ փոխակերպութիւնը կ'առնէ՝ երբոր հարսնէկէն կ'ելլէ թիթեռ՝ եղած, ու համարձակ կը թռչըտի, և հակըթ կ'ածէ :

Որոշ չգիտցուիր թէ միջատները ինչպէս հոտ կ'առնեն, կամ ձայն կը լսեն . վասն զի քիթ կամ ականջ յայտնի չերևնար իրենց վրայ : Եւ ջերնէն շատը աչք չունին . բայց կարիճը վեց աչք ունի, մամուկը ութը, բազմոտանին՝ իրեք : Եւ շունչնին ամենևին չարժիր : Սմանք բերանը իրենց կնճիթն է, ինչպէս ճանձիւնը : Եւ տին ոտքը վեց հատ է, ոմանցը աւելի . և ամէն մէկ ոտքը չորս կտորէ կ'ըլլայ սովորաբար : Եւ մէկ քանի տեսակէն զատ՝ գրեթէ ամենուն թւերը չորս չորս հատ են : Պոչերնին սովորաբար պարզ է, և ուզած ատեննին կ'երկընայ ու կը կարճընայ : Երոնց արուն ու էգը խիստ դժար կը ճանչցուին :

Նանձը միջատներուն մէջ ամենէն աւելի ծանօթ ու ամենէն շատուորն է, և ընդհանրապէս աշխարհքիս ամէն տեղուանքը կը գտնուի, թէ տաք և թէ ցուրտ երկիրներ . տեղ տեղ ալ ինչպէս նոր հողանտա, () թայիթի կղզիները, և զլուխ Բարեյուսոյ ըսուած երկիրը՝ այնչափ շատ է որ բնակիչներուն խիստ մեծ նեղութիւն կուտան : Նանձին ձանձրալի բզզալուն ձայնը թւերուն շարժումէն չելլէր՝ ինչպէս ոմանք կը կարծեն, հապա երկու կողերուն վրայի մաշկէն : Եւ որ ապացոյցը ան է որ թւերը փրցընես ու ոտուրներէն բռնես ալ նէ՝ նոյնպէս կը բզզայ :

Արկու հատ խոշոր աչուրներ ունի ճանձը երկու դին՝ վեցանկիւնի անթիւ կողմերով . անոնցմէ զատ՝ ճակտին վրայ ալ մանր աչքեր ունի՝ հե-

ուռի բաները տեսնելու համար : Նանքերուն աւելի շատցած ժամանակը յուրիսի ու օգոստոսի տաք տեսներն է : Իննէոս երեւելի բնապատումը հարիւր քսանուինը տեսակ ճանճ ստորագրեր է . բայց հիմակուան բնաբաններն ու գիտուն ճանապարհորդները անխոնջ քննութիւնս թիւը շատ աւելցուցեր են , ու օրէ օր կ'աւելցնեն :

Տեսակ տեսակ ճանճերուն մէջէն մէկ քանին յիշենք : Սի ճանճը գոյնզգոյն կ'երենայ՝ կապուտ կանաչ . ասիկայ իր որդերը ողջ կը բերէ , որ եօթը ութը օրէն մահն վրայէն կ'երթան գետնին տակը կը պահուրտին ու ճանճ կ'ըլլան :

Պանրի ճանճը մութ գոյն մը ունի . թւերը ճերմակ են՝ մէյմէկ սև սև գծով . իրեն ձագերը , որ պանրի որդերն են , խիստ ուժով են , և օղակի պէս կ'ընկնուի ինչուան հեռու տեղ կը ցատքեն : Ճանճ դառնալէն չորս հինգ օր առաջ՝ պանիրէն կը հեռանան ու թմրած կը կենան : Երեսը մէկուն փորուն մէջ միայն՝ երկու հարիւր յիսուն վեց հաւկիթ գտնուեր է :

Գետնառիւծ ճանճ՝ ըսուածը իր հաւկիթը եղէգի կամ ուրիշ ջրային խոտերու մէջ կը ձգէ : Երեսը մէջէն կանանչ թրթուր մը կ'ելլէ որ խոտերուն վրայ ալ կը քալէ , ջրին երեսն ալ կը լողայ . ասիկայ բերնին մէջ եղջիւրի պէս սուր ու պինտ բան մը ունի որ թէ քալելու և թէ ցելը խոզի պէս խառնելու կը բանեցնէ : Երեսը մէջ ասիկայ ալ ճանճ կը դառնայ :

Թեխը երկայն բարակ պատիճ մը ունի՝ հինգ հատ սուր սուր ծայրերով : Երեսը անտառային ու ջրի մօտ տեղուանք կը գտնուի , և ուրիշ կենդանեաց արիւնը ծծելով կ'ապրի : Վաւի որ թրթուր է՝ ճանկեր ունի գըլխուն վրայ , չորս հատ ալ մանր թւեր՝ որ իրեն ջրին երեսը լողալու կ'օգնեն : Երկու իրեք շաբաթէն կը սկսի մթեխ դառնալ , ու առջի բերանը ջրին երեսը թմրած կը մնայ . ան միջոցին թէ

որ քամի մը ելլէ ու իր մաշկին մէջ ջուր մտնէ , կ'ընկղմի կըխղցուի : Եթէ մթեխը հաւկիթը ջրին երեսը կ'ածէ , ու եղոտ հիւթով մը կը պլլէ որ տակը չերթայ , թելով մըն ալ ջրին տակը տեղ մը կը կապէ որ քամիէն ասդիս անդին չքալէ :

Գողեխը մեծ մթեխի տեսակ մըն է որ տաք տեղուանք շատ կ'ըլլայ , և կ'ած տեղը անանկ չարաչար կ'ուռի որ վերք կ'ըլլայ և դժուար կ'ընտանայ : Երեսն ալ հասարակ մթեխի պէս կը բզզայ , բայց չկըճեր :

Կովու գողեխը կամ պոտիզը սև թւեր ունի , գլուխը ճերմակ ու բրդոտ է . հաւկիթը կովերուն ու եղջերուն կռնակը կ'ածէ , և թրթուրները ելլելէն ետքն ալ կովուն մաղերուն մէջը պահուրտած խրած կը կենան : Երեսը առաջ ճերմակ են , կամաց կամաց կը սևենան ու իրենց ճանկերովն ու ալուաներովը խեղճ կովերուն արիւնը կը ծծեն : Ճանճ ըլլալու մօտ՝ գետինը կը թափին , ու եռանկիւնի հարսնեկ մը կը կապեն . անոր մէջէն կ'ելլեն անանկ գեղեցիկ ճանճեր որ Եւրոպայի մէջ նմանը չգտնուիր . բայց կովերուն ու եղջերուն խիստ շատ տանջանք կուտան :

Չիաստացը կամ ձիու ճանճը ան գարշելի որդերէն կ'ըլլայ որ սովորաբար ձիերուն փորուն մէջ կը գտնուին , երբեմն ալ անոնց աղիքներէն հարիւրաւորը մէկտեղ կծիկի պէս դուրս կը թափին : Երեսը մէկէլէն ճերմակ թւերով ու գեղին փորով ճանճեր՝ որ զձիերը կը չարչորկեն :

Երեսը ճանճը ան խեղճին դուռնին գալելուն պէս՝ անիկայ գլուխը կը թօթվէ , առջևի ոտուրները գետինը կը զարնէ ու չորս դին նայելով կը փախչի . ձիու պէս ալ ջուրը մտնել չկրնալով՝ դուռնը ծակի մը կամ հողի մէջ կը խոթէ որ խալըսի թշնամիէն : Երեսը է որ շատ անգամ ոչխարներուն քիթը վիրաւորած և ուռած կը տեսնուի :

Երեսի ճանճին թրթուրը խիստ

չատ փնաս կ'ընէ Նւրոպայի ցորեններուն . բայց աղէկ որ ինքն ալ սաստիկ թշնամի մը ունի որ Նւրոպացիք անունը հիշու գրեր են : Բնիկայ ալ ցորենի ճանձին չափ է . բայց իր հաւկիթը անոր փորուէ մէջը կ'ածէ . ան չգտնէ նէ՝ ուրիշ ճանձ կամ մեղու մը կը փնտռէ որ փորը պարպէ ու իրեն հաւկիթին բոյն շինէ : Բոոր գոյնը սեփ սև է :

() րակեաց ըսուած ճանձը իրեք տարի թրթուրի կերպարանքով ջրին տակը ցէիս ուտելով կը կենայ . ետքը ջրին երեսը կ'ելլէ , շուտ մը մաշկ կը կապէ , ճանձ կը դառնայ ու կը թռչի , պատի մը կամ ծառի մը վրայ կ'երթայ . անկէ ետքը կէս օր կ'ապրի չապրիր . անոր համար քիչ կ'ըլլայ որ արև տեսնէ . վասն զի գրեթէ միշտ գիշեր ատեն կը հանդիպի իր ճանձը ըլլալն ու մեռնիլը :

Բերիկայի հարաւային կողմը ճանձ մը կայ իրեք չորս մատնաչափ երկայն՝ որ փոսուռայէն շատ աւելի լոյս կուտայ կ'ըսեն . անանկ որ ճամբորդները կ'առնեն ասիկայ իրենց գաւազանին վրայ կ'անցընեն որ գիշեր ատեն ճամբանին տեսնեն :

Բնոյ բնական նշանները :

Բայիս :

Եւ , Գրիգորիկ , Եւ . ասկէ վերջը ամօթ է անկողնէն ուշ ելլելը :

Բնապատու հանը կը բանամ . նայէ , դեռ արևը չէ ծագած , բայց արշալոյսը ծիրանի գունով ներկուէր է :

Բնչպէս օրերը երկընցեր են . դեռ ժամը տասներմէկ ու կէս է : (4½)

Տես ինչպէս յստակ ու պայծառ է օդն ու երկինքը : Եւ տըրէ , ելլենք դուրս :

Եւ Գրիգորիկ 'ի սա գեղեցիկ ծաղկած դաշտը երթանք :

Բայիսը ամիսներուն մէջ ամենէն

գեղեցիկն է . դաշտերն ալ ամենէն աւելի աս ամսուս մէջ զուարճալի կ'ըլենան :

Բնա տես , արևը կ'ելլէ , ճառագայթները լեռներուն ու բարձր ծառերուն գլուխները օսկեգոյն կը զարնեն :

Բնոյ ճովիկը որ թփերը կ'օրօրէ , ծառերուն տերեւները կը շարժէ , կարծես թէ կը փութայ արևուն առջևէն վազելով իմաց տուող ըլլալ :

Բտիկ ըրէ սոխակներուն՝ ծիծառնունկներուն ձայները . ինչ զուարճալի , որչափ փոփոխ եղանակներ կ'ընեն :

Եւ թէ մէկմէկու բարև կուտան , մէկմէկու պատասխան կուտան , և արևուն երևնալը կը տօնեն :

Եւ հիմա սա ցանկերուն շուքին տակը կանաչ ճամբէն երթանք :

Եւ տեսնես , Գրիգորիկ , որ հիմա բոլոր աս տունները ծաղկեր են . բոլորն ալ իրենց հոտը կը բուրեն . ամենուն բուրմունքը մէկտեղ խառնուած՝ մարդուս սիրտը կը զմայլեցընեն :

Տես որչափ տեսակ տեսակ ծաղկեր կան : Եւ , ամենէն ալ ժողովնք փունջ մը կապենք :

Բն ծաղկըներէն ալ որ առանձին հոտ չեն տար , դու ժողովէ մէկտեղ բեր , կը տեսնես թէ ինչ անոյշ հոտ կուտան :

Եւ թռչունը կը տեսնես որ անդադար կ'երթայ կուգայ . յայտնի է որ հոն տեղը բոյն դրեր է :

Եւ Գրիգորիկ կամաց կամաց երթանք ու խոտերը վեր առնենք նայինք :

Տես տես ինչ սիրուն են . դեռ փետուրնին չէ եկած :

Բն խեղճեր , կարծես թէ իրենց կերակուր բերած ենք , կտուցնին կը բանան :

Բայց թող թող , մէկդի քաշուինք , մայրերնին դէպ 'ի հոս կը թռչի :

Եւ որ կասկած առնէ թէ մենք դպեր ենք բունին , կրնայ բոլորովին երեսէ թողուլ , խեղճ ձագերը անօթի կը մեռնին : . .

Եւ , Գրիգորիկ , Գրիգորիկ , Գրիգորիկ